

до наказу від _____ 2021 р. № _____

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету (директор ННІ)

(Яра О.С.)

“ _____ ” _____ 2021 р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

(Ладиченко В.В.)

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Право» ОС «Бакалавр»

(Дейнега М.А.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА І ПРАВО ЄС»

Спеціальність: 081 «Право»

Освітня програма: «Право»

Факультет: Юридичний

Розробники: Головка Людмила Олександрівна, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, к.ю.н., доцент

**1. Опис навчальної дисципліни
«Екологічна політика і право ЄС»**

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Галузь знань	08 – Право	
Напрямок підготовки		
Спеціальність	081 – «Право»	
Освітньо-кваліфікаційний рівень	Магістр	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Нормативна навчальна дисципліна	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	4	
Курсовий проект (робота) (якщо є в робочому навчальному плані)	У робочому навчальному плані не передбачено	
Форма контролю	Іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки		
Семестр		
Лекційні заняття	30 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	- год.	- год.
Самостійна робота	60 год.	136 год.
Індивідуальні завдання	- год.	- год.
Кількість тижневих годин		
аудиторних	4 год.	
самостійної роботи студента –	5 год.	

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета курсу полягає у висвітленні теоретичних засад екологічної політики і права ЄС.

Завданнями курсу «Екологічна політика і право ЄС» є з'ясування особливостей формування системи знань з питань сучасного стану екологічної політики, правового регулювання екологічних відносин Європейського Союзу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні категорії екологічної політики і права ЄС;
- особливості системи екологічного права;
- основні нормативно-правові акти, що стосуються даної дисципліни.

вміти:

- користуватись понятійним апаратом дисципліни;
- застосовувати на практиці систему знань про основи екологічного права ЄС;
- самостійно працювати з джерелами екологічного права ЄС;
- використовувати теоретичні знання та положення нормативно-правових актів ЄС у практичній діяльності.

У студентів-юристів після засвоєння дисципліни «Екологічна політика і право ЄС» повинні бути сформовані такі **компетенції**:

Інтегральна компетенція:

Здатність розв'язувати складні задачі та практичні проблеми у галузі правового регулювання екологічних відносин, застосовуючи правову доктрину, принципи та правові інститути екологічного права

Загальні компетенції:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Знання та розуміння предметної області екологічного права ЄС та розуміння професійної діяльності юриста у сфері екологічного права.

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями у сфері екологічного права.

Спеціальні компетенції:

Знання і розуміння європейських екологічних стандартів.

Знання і розуміння соціальної природи екологічних відносин та їх правового регулювання.

Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів у сфері екологічного права, розуміння їх правового характеру і значення.

3. Програма та структура навчальної дисципліни

Модуль 1. Формування екологічного права ЄС та його місце у системі європейського права

Тема 1. Предмет і структура екологічного права ЄС

Природоохоронна політика ЄС, від початку існування до сьомої програми дій з охорони природи до 2020 року. Європейські цінності у сфері захисту навколишнього природного середовища. Законодавча база природоохоронної політики ЄС: від Єдиного європейського акту до Лісабонської угоди. Компетенція Європейського Союзу у галузі охорони навколишнього середовища. Предметні сфери регулювання права навколишнього середовища ЄС.

Тема 2. Інституційні основи екологічної політики ЄС

Функції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Загальні принципи права ЄС і навколишнє середовище. Принципи екологічного права ЄС

Тема 3. Джерела екологічного права ЄС

Установчі договори як джерело екологічного права ЄС. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Рішення Суду ЄС як джерело екологічного права ЄС. Міжнародні договори ЄС у сфері охорони навколишнього середовища

Тема 4. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища

Співпраця України і ЄС в сфері охорони навколишнього середовища. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів ЄС. Адаптація екологічного законодавства України в контексті вимог Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС

Модуль 2. Водна політика ЄС і політика ЄС у сфері поводження з відходами

Тема 5. Політика ЄС щодо охорони вод

Водна рамкова директива ЄС. Принципи Acquis Communautaire стосовно оцінки і управління водними ресурсами. Оцінка екологічного стану поверхневих водойм відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви. Система моніторингу поверхневих вод відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви.

Тема 6. Правове регулювання водних відносин в ЄС

Правова охорона підземних вод від забруднення. Вимоги законодавства щодо якості питної води. Управління ризиками затоплення. Очистка міських стічних вод. Захист морських вод в ЄС

Тема 7. Політика ЄС у сфері поводження з відходами

Законодавство ЄС у сфері поводження з відходами. Основні положення Рамкової директиви про відходи. Правове регулювання захоронення відходів. Правове регулювання поводження з відходами електричного та електронного обладнання.

Тема 8. Кращі європейські практики управління відходами

Приклади запобігання утворення відходів та їх повторного використання в ЄС. Кращі європейські практики перероблення відходів. Європейські практики спалювання відходів. Організація належного управління відходами у країнах ЄС.

Модуль 3. Екологічна відповідальність, охорона атмосферного повітря і правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках ЄС

Тема 9. Екологічна відповідальність в ЄС

Екологічна відповідальність в ЄС: загальна характеристика. Мета, завдання і види екологічної відповідальності. Основні вимоги Директиви 2004/35/ЄС про екологічну відповідальність. Кримінальна відповідальність за шкоду, нанесену навколишньому природному середовищу.

Тема 10. Охорона атмосферного повітря в ЄС

Правове регулювання атмосферного повітря в ЄС. Норми щодо комплексного запобігання забрудненню від промислової діяльності і контролю над ним. Основні вимоги Директиви №2008/50/ЄС Щодо якості атмосферного повітря та чистого повітря для Європи.

Тема 11. Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках ЄС

Стратегія Європейського Союзу зі зміни клімату. Законодавство ЄС у сфері зменшення викидів парникових газів. Правове регулювання торгівлі квотами у європейському праві. Альтернативні види енергії як засіб попередження зміни клімату

Тема 12. Правове регулювання безпеки промислової діяльності відносно навколишнього природного середовища

Правове регулювання безпеки промислової діяльності відносно навколишнього природного середовища. Норми щодо комплексного запобігання забрудненню від промислової діяльності і контролю над ним. Основні вимоги Директиви №2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 р. про промислові викиди.

Модуль 4. Правове регулювання захисту природи і біорізноманіття в законодавстві ЄС

Тема 13. Політика ЄС у сфері збереження та охорони біологічного різноманіття

Концепція біологічного різноманіття у міжнародному та європейському праві. Збереження і охорона флори та фауни і природних середовищ існування в ЄС. Правове регулювання торгівлі видами дикої флори та фауни у рамках ЄС. Охорона біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів.

Тема 14. Правове регулювання охорони земель в ЄС

Правова охорона земель сільськогосподарського призначення в Європейському Союзі. Захист земель від забруднення в результаті експлуатації моторних транспортних засобів. Правова охорона земель від негативних наслідків та інших видів діяльності людини в Європейському Союзі.

Тема 15. Європейська політика у сфері продовольчої безпеки

Регулювання продовольчої безпеки у законодавстві Європейського Союзу. Інституції Європейського Союзу у сфері продовольчої безпеки. Загальні засади правового регулювання безпечності харчових продуктів в ЄС.

Тема 16. Регулювання продовольчої безпеки у законодавстві Європейського Союзу

Обробка харчових продуктів. Дієтичні продукти харчування та продукти харчування, призначені для окремих категорій осіб. Представлення та маркування продуктів харчування. Органічно вирощені продукти харчування.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Формування екологічного права ЄС та його місце у системі європейського права												
Тема 1. Предмет і структура екологічного права ЄС	8	2	2	-	-	4	11	2	2	-	-	7
Тема 2. Інституційні основи екологічної політики ЄС	8	2	2	-	-	4	7	-	-	-	-	7
Тема 3. Джерела екологічного права ЄС	8	2	2	-	-	4	7	-	-	-	-	7
Тема 4. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища	6	2	2	-	-	2	5	-	-	-	-	5
Разом за змістовим модулем 1	30	8	8	-	-	14	30	2	2	-	-	26
Змістовний модуль 2. Водна політика ЄС і політика ЄС у сфері поводження з відходами												
Тема 5. Політика ЄС щодо охорони вод	8	2	2	-	-	8	11	2	2	-	-	7
Тема 6. Правове регулювання водних відносин в ЄС	8	2	2	-	-	8	7	-	-	-	-	7
Тема 7. Політика ЄС у сфері поводження з відходами	8	2	2	-	-	8	7	-	-	-	-	7
Тема 8. Краці	6	2	2	-	-	6	5	-	-	-	-	5

європейські практики управління відходами												
Разом за змістовим модулем 2	30	8	8	-	-	30	30	2	2	-	-	26
Змістовний модуль 3. Екологічна відповідальність, охорона атмосферного повітря і правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках ЄС												
Тема 9. Екологічна відповідальність в ЄС	8	2	2	-	-	8	11	2	2	-	-	7
Тема 10. Охорона атмосферного повітря в ЄС	8	2	2	-	-	8	7	-	-	-	-	7
Тема 11. Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках ЄС	8	2	2	-	-	8	7	-	-	-	-	7
Тема 12. Правове регулювання безпеки промислової діяльності відносно навколишнього природного середовища	6	2	2	-	-	6	5	-	-	-	-	5
Разом за змістовим модулем 3	30	8	8	-	-	30	30	2	2	-	-	26
Змістовний модуль 4. Правове регулювання захисту природи і біорізноманіття в законодавстві ЄС												
Тема 13. Політика ЄС у сфері збереження та охорони біологічного різноманіття	8	2	2	-	-	8	9	-	2	-	-	7
Тема 14. Правове регулювання хорони земель в ЄС	8	2	2	-	-	8	7	-	-	-	-	7
Тема 15. Європейська політика у сфері продовольчої безпеки	8	2	2	-	-	8	7	-	-	-	-	7
Тема 16. Регулювання продовольчої безпеки у законодавстві	6	2	2	-	-	6	7	-	-	-	-	7

Європейського Союзу.													
Разом за змістовим модулем 4	30	8	8	-	-	30	30	-	2	-	-	-	28

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і структура екологічного права ЄС	2
2	Інституційні основи екологічної політики ЄС	2
3	Джерела екологічного права ЄС	2
4	Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища	2
5	Політика ЄС щодо охорони вод	2
6	Правове регулювання водних відносин в ЄС	2
7	Політика ЄС у сфері поводження з відходами	2
8	Кращі європейські практики управління відходами	2
9	Екологічна відповідальність в ЄС	2
10	Охорона атмосферного повітря в ЄС	2
11	Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках ЄС	2
12	Правове регулювання безпеки промислової діяльності відносно навколишнього природного середовища	2
13	Політика ЄС у сфері збереження та охорони біологічного різноманіття	2
14	Правове регулювання хорони земель в ЄС	2
15	Європейська політика у сфері продовольчої безпеки	2
16	Регулювання продовольчої безпеки у законодавстві Європейського Союзу	2
Разом		30

Теми семінарських занять з навчальної дисципліни для заочної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і структура екологічного права ЄС	2
2	Політика ЄС щодо охорони вод	2
3	Політика ЄС у сфері поводження з відходами	2
4	Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках ЄС	2
Разом		8

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

НЕ ПЕРЕДБАЧЕНО НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

6. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

НЕ ПЕРЕДБАЧЕНО НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

7. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ, КОМПЛЕКТИ ТЕСТІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТАМИ

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Інституції ЄС у сфері охорони природи та екологічної безпеки
2. Європейське агентство з навколишнього середовища
3. Етапи становлення екологічної політики ЄС
4. Екологічні програми ЄС
5. Програма дій ЄС «Жити добре, в межах можливостей нашої планети»
6. Європейська екологічна політика та її місце в міжнародному контексті
7. Установчі договори як джерело європейського права навколишнього середовища
8. Норми вторинного права у сфері охорони навколишнього середовища
9. Особливості імплементації нормативно-правових актів ЄС у сфері охорони довкілля
10. Принципи екологічного права ЄС
11. ЄС та його компетенція в галузі охорони навколишнього середовища
12. Горизонтальне екологічне право ЄС
13. Компетенція Європейського Союзу у галузі охорони навколишнього середовища
14. Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища
15. Джерела екологічного права ЄС
16. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони навколишнього середовища
17. Еволюція екологічного права ЄС
18. Цілі екологічної політики ЄС
19. Політика ЄС у сфері охорони атмосферного повітря

20. Рамкова директива про відходи
21. Директива ради 1999/31/ЄС про захоронення відходів
22. Директива про управління відходами видобувної промисловості
23. Правове регулювання поводження з відходами в ЄС
24. Правове регулювання захоронення відходів в ЄС
25. Правове регулювання поводження з відходами електричного та електронного обладнання в ЄС
26. Правове регулювання поводження з відходами видобувних підприємств в ЄС
27. Політика Європейського Союзу щодо охорони вод
28. Законодавче регулювання водних відносин в ЄС
29. Правова охорона підземних вод від забруднення в ЄС
30. Вимоги законодавства щодо якості питної води в ЄС
31. Управління ризиками затоплення в ЄС
32. Очистка міських стічних вод в ЄС
33. Захист морських вод в ЄС
34. Європейська політика у сфері продовольчої безпеки
35. Загальні засади правового регулювання безпечності харчових продуктів в ЄС
36. Принципи Водної рамкової директиви
37. Правове регулювання моніторингу водних ресурсів
38. Законодавче регулювання водних відносин в ЄС
39. Європейське законодавство щодо гігієни харчових продуктів
40. Контроль якості і безпеки харчових продуктів в ЄС
41. Відповідальність за шкоду, нанесену навколишньому природному середовищу в ЄС
42. Цивільна відповідальність за нанесення шкоди навколишньому природному середовищу в ЄС
43. Сфера застосування Директиви 2004/35/ЄС
44. Кримінальна відповідальність за нанесення шкоди навколишньому природному середовищу в ЄС
45. Правова охорона біологічного різноманіття в ЄС

**ЗРАЗОК БЛІЕТУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ
СТУДЕНТАМИ**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОКР «Бакалавр» напрямок підготовки / спеціальність «Правознавство»	Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства 2021 – 2022 навч. р.	ЕКЗАМІНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1 з дисципліни «Екологічна політика і право ЄС»	Затверджую Зав. кафедри Ладиченко В.В. _____ 2021 р.
<i>Екзаменаційні запитання</i>			
1. Принципи екологічного права ЄС.			
2. Основні законодавчі акти ЄС, що регулюють охорону дикої фауни та флори.			
<i>Тестові завдання різних типів</i>			
1. Програма дій ЄС з охорони навколишнього середовища «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети» погодився (можливо декілька правильних відповідей) а) досягти до 2015 року належного стану всіх своїх водних ресурсів, зокрема питної води, проміжних вод і прибережних вод на відстані однієї морської милі від берегу; б) до 2020 року припинити втрату біорізноманіття та погіршення екосистем цих послуг у Союзі й відновити їх у якомога більших масштабах.			
2. Рамсарська конвенція: а) Конвенція з охорони повітря; б) Конвенція з водно-болотних угідь міжнародного значення, як середовища перебування водоплавних птахів; в) Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі.			
3. По закінченню Стокгольмської конференції ООН з навколишнього середовища було прийнято: а) Декларацію Стокгольмської конференції; б) Конвенцію про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі; в) Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату.			
1. Киотський протокол встановлює а) обмеження на викиди парникових газів; б) глобальне завдання трансформації господарської діяльності з урахуванням інтересів майбутніх поколінь – збереження природних ресурсів і умов на Землі; в) засади збереження й збалансованого використання водно-болотних екосистем.			
5. Програма дій ЄС з охорони навколишнього середовища «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети» до а) 2017 року; б) 2020 року; в) 2030 року.			
6. Всесвітній день охорони довкілля: а) 1 травня; б) 5 червня; в) 15 листопада; г) 12 грудня.			
7. До Рамсарської конвенції приєдналось а) 30 країн; б) 50 країн;			

<p>в) 95 країн; г) понад 160 країн.</p>
<p>8. Рамсарську конвенцію було підписано а) 1946; б) 1957; в) 1971; г) 1989.</p>
<p>9. Джерелами міжнародного права відповідно до Статуту ООН є: а) міжнародні конвенції, міжнародний звичай, загальні принципи права, визнані цивілізованими націями; допоміжне право; б) міжнародні конвенції, допоміжне право; в) міжнародні конвенції, міжнародний звичай, допоміжне право, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана урядами держав.</p>
<p>10. Відповідно до теорії міжнародного права багатосторонні договори в залежності від простору дії поділяються на (декілька правильних відповідей): а) універсальні; б) регіональні; в) локальні; г) партикулярні; д) обмежені.</p>

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час викладення навчальної дисципліни «Екологічна політика і право ЄС» застосовуються такі методи навчання як:

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- *словесні методи*, що застосовується для ознайомлення студентів з матеріалами навчальної дисципліни у вигляді лекцій, розповідей-пояснень та бесід;

- *практичні методи*, що застосовуються для закріплення знань студентів з навчальної дисципліни у вигляді написання рефератів та вирішення задач;

2. **Методи стимулювання**, що застосовуються для зацікавленості студентів навчальною дисципліною у вигляді висвітлення практики застосування аграрного, земельного та екологічного законодавства, а також дискусій, які виникають з цього приводу.

3. **Методи контролю**, що застосовуються для визначення рівня знань студентів з навчальної дисципліни у вигляді проведення усних та письмових опитувань.

9. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

За кредитно-модульною системою викладення навчальної дисципліни «Екологічне право» застосовуються такі основні види контролю знань:

• **поточний контроль** – систематично на різних навчальних заняттях впродовж семестру у формах:

- усне опитування;
- письмові контрольні експрес-роботи;
- тестовий контроль;

• **модульний контроль** – двічі на семестр;

• **підсумковий контроль** – у кінці семестру після вивчення навчальної дисципліни у формі іспиту.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 27.12.2019 р. № 1371)

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$.

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Науково-методичне забезпечення навчального процесу передбачає: державні стандарти освіти, навчальні плани, навчальні програми з усіх нормативних і вибіркових навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої та інших видів практик; підручники і навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні навчально-дослідні завдання; контрольні роботи; текстові та електронні варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю, методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник.- Львів. 2004. – 256с.
2. Екологічна політика і право ЄС: навчальний посібник / В.В. Ладиченко, І.В. Гиренко, Л.О. Головка, В.А. Вітів. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2019. – 363 с.

Допоміжна

1. Екологічне право України. Загальна частина: навч.посібник за ред.. В.І.Курила / В.В. Курзова, А.І. Берлач, В.І. Курило, І.В. Гиренко та ін.. – К. : Алерта, 2015. – 620 с.
2. Екологічне право України. Академічний курс : підручник. – За заг.ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с.
3. Правова охорона довкілля : сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / А.П. Гетьман, А.К. Соколова, Г.В. Анісімова та ін. ; за ред. А.П. Гетьмана. – Х. : Право, 2014. – 784 с.
4. Гиренко І.В. Правова охорона рослинного світу України: сучасна парадигма : монографія / за заг. Ред.. В.І. Семчика. – К. : НУБіП України, 2015. – 433 с.
5. Андрусевич Н. Огляд екологічного права Європейського Союзу// Вісник екологічної адвокатури.№21, 2003.
6. Андрейцев В.І. Концептуальні засади гармонізації екологічного законодавства України та Європейського Союзу.// Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом. Матеріали науково-практичної конференції. Жовтень 1998р. - С. 82-87.
7. Вылегжанина Е.Е. Природопользование и сохранение окружающей среды в Европейском Союзе: новые правовые подходы//Право и политика. -2003.- №2. – с. 97-105.

8. Гилхус П. Экоменеджмент и экоаудит: Новая перспектива для современного регулирования и правоприменения // Современное экологическое право в России и за рубежом. Сб. научн. трудов./Под ред. О.Л.Дубовик. – М.-2001.-с.64-68.
9. Голубецкая Н.П. Новые задачи природоохранной политики в условиях изменяющегося положения в Европе // Журнал российского права. – 2000. - №8.- с.78.
10. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская Конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. – М.:Изд-во МНИМП, 1998.- С.5-486.
11. Довідник з Європейської екологічної політики. Автори: Нейл Еммотт Саллі Муллард, Хлое Нейлд. Інститут Європейської екологічної політики, Лондон. (Видано в рамках реалізації гранту Фонду Інституційного Розвитку Світового Банку 28281 – UA при сприянні Know-How Fund.), Червень 1997. – 68с.
12. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право. Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 472-531.
13. Дубовик О.Л., Кремер Л., Люббе-Вольфф Г. Экологическое право. Учебник/ Отв.ред. О.Л.Дубовик. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 768с.
14. Дубовик О.Л. Реформа законодательства об ответственности за экологические преступления в России и за рубежом //Экологическое право России/Под ред. А.К.Голиченкова. Вып.3. М.: Тиссо, -2002.- с.39-42.
15. Дубовик О.Л., Гиряева В.Н. Взвешивание рисков и стоимости (расходов) в европейском праве обращения с химическими веществами: Издательский доклад 29718084/Г. Винтер, Гинцки, Б. Хансюргенс // Государство и право.-2000.-№9.- с.119-121.
16. Європейський Союз. Консолідовані договори. – Київ. Вид-во “Port-Royal”.-1999.- 206с.
17. Європейський Союз. Директиви Олесова І. Г. та ін. Пер. Головачова І.В., Латківський. За ред. Іванова. Львів: Леонорм,1998.
18. Европейское право . Учебник для вузов (Под общ. ред. д.ю.н., проф. Л.М.Энтина.) - М.: Изд. НОРМА, 2001. – 720с.
19. Ильин Ю.Д. Лекции по истории и праву Европейского Союза. – Харьков: Фирма «Консум», 1998. – 156с.
20. Иванова А.Л. Право ЕС об обращении с отходами // Юридический мир. – 2003.- №9.- с.35-48.
21. Иванова А.Л. Европейское право опасных веществ // Юридический мир. – 2002.- №4.- с.51-59.
22. Кремер Л. Политика переработки отходов в ЕС: тенденции и перспективы //Экологическое право. – 2002. - №2.- с.45-49.
23. Кремер Л. Экологическая политика Европейского союза //Современное экологическое право в России и за рубежом / Под ред.О.Л.Дубовик. –М.: ИГП – ИНИОН РАН, 2001. – с. 9-18.
24. Калиниченко П.А., Рациборинская Д.Н. Защита экологических прав в законодательстве Европейского сообщества //Экологическое право. – 2003. - №2.- с.55-59.
25. Малишева Н.Р. Гармонизация экологического законодательства в Европе. - Киев, 1996.-233с.
26. Матвеевский Ю.А. Отношения России с Европейским Союзом и проблемы экологии // Материалы международного семинара “Преподавание права Европейского Союза в российских вузах” состоявшегося в Москве 8 – 15 ноября 1999 г. - М.: NOTA BENE, 2000. – С. 37-41.

27. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). – К.: Академ-Прес, 2002. – С.298-385.
28. Основы права Европейского Союза: схемы и комментарии: учебн. Пособие /Под ред. д.ю.н., проф. С.Ю.Кашкина. – М.: ИНФРА-М. 2002.
29. Право Європейського Союзу. Загальна частина. Підр. Для студ. Вищих навч. закл. /Опришко В.Ф. Омельченко, Фастовець. –Київ, Нац. Екон. Ун-т. – 2002.
30. Путівник по зближенню з природоохоронним законодавством Європейського Союзу. - Робочий документ Європейської Комісії. Серпень, 1998р. –114с.
31. Право Европейского Союза: Учебник для вузов / Под ред. д.ю.н., проф.С.Ю. Кашкина. - М.: Юристъ, 2003. – 925с.
32. Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу. Пер. з англ. – К.: К.І.С., 2000.
33. Третьякова А.А. Экологические права граждан по законодательству государств-членов Европейского Союза. – М.: МГУ. 2003. – 207с.
34. Топорнин Б.Н. Европейское право: Учебник. – М.: Юристъ, 1998. – 456с.
35. Татам Алан. Право Європейського Союзу: Підручник для студентів вищих навч. закладів / Пер.з англ. –К.: «Абрис», 1998. – 424с.
36. Суд Европейских сообществ. Избранные решения / Отв. ред. докт. юрид. наук, проф. Л.М. Энтин. - М.: Издательство НОРМА, 2001. –400с.
37. Світова та європейська інтеграція: організаційні засади. Навч. посібник / За ред. д-ра іст. наук, проф. Я.Й.Малика, д-ра екон. Наук, проф. М.З.Мальського.- Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 402с.
38. Сенсі М. Екологічне право ЄС. Л.Г.Заблоцька. Захист екологічних прав особи в праві ЄС. – Навчальний посібник. (Виданий в межах програми Tacis Європейського Союзу, проект “Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони.” Серія “Право ЄС.”Книга 15.) – К.: ІМВ КНУімені Тараса Шевченка, 2004.- 58с.
39. Ренгелинг Г.-В. Европейский кодекс окружающей среды: утопия или действительность ? //Экологическое право. – 2003. - №3.- с. 34-35.

14. Інформаційні ресурси

Сучасні суспільно економічні процеси зумовлюють високу соціальну значущість і нерідко — вартість інформації. Інформаційні ресурси виступають важливим, необхідним елементом економічних, політичних, правових та інших суспільних процесів. Інформація в різних формах і вигляді включена до ринкових відносин. Не є винятком й інформаційні ресурси, створені державою (державними органами).

Огляд інформаційно-правових ресурсів можна розпочати з Інтернет-сайтів, де містяться офіційні документи по праву.

Сайти державних органів влади України

<http://www.president.gov.ua> - Президент України

<http://www.academy.gov.ua> - Національна академія державного управління при Президентові України

Законодавча влада України

<http://portal.rada.gov.ua> - Верховна Рада України

<http://www.ombudsman.gov.ua/>- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Виконавча влада України

<http://www.kmu.gov.ua/control> - Кабінет Міністрів України

<http://children.kmu.gov.ua/> - Урядовий сайт для юних громадян

Міністерства України

<http://www.minjust.gov.ua/> - Міністерство юстиції України

<http://www.mon.gov.ua> - Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

<http://mfa.gov.ua/ua> - Міністерство закордонних справ України

Судова влада України

<http://www.ccu.gov.ua/uk/index> - Конституційний Суд України

<http://www.scourt.gov.ua> - Верховний Суд України

<http://www.arbitr.gov.ua> - Вищий Господарський Суд України

<http://www.vasu.gov.ua> - Вищий Адміністративний Суд України

Конституційні органи

<http://www.gp.gov.ua/> - Генеральна прокуратура України

<http://www.vru.gov.ua> - Вища рада юстиції України

<http://www.bank.gov.ua> - Національний банк України

Правові та економічні видання

<http://uamedia.visti.net/golos> - Газета «Голос України».

<http://uamedia.visti.net/uk> - Газета «Урядовий кур'єр».

<http://www.visnuk.com.ua> - Вісник податкової служби України.

<http://www.vobu.com.ua> - всеукраїнська професійна газета «Все про бухгалтерський облік».

<http://www.byhgalter.com> - бухгалтерський облік в Україні. Практична бухгалтерія доступно та зрозуміло.

Правові професійні системи

<http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=links>. – Правова професійна система Мега-НаУ

<http://ovu.com.ua/> - Бюлетень «Офіційний вісник України» (Електронний варіант) Міністерства юстиції України..

<http://www.ligazakon.ua/> - Система «ЛІГА: ЗАКОН» (ЕЛІТ, Бізнес, Юрист, Бухгалтер) - повна законодавча база України. «ЛІГА:ЗАКОН» в повній комплектації - це система інформаційно-правового забезпечення, яка надає нормативно-правову, консультаційну, довідкову інформацію по всіх галузях знань і видах господарської діяльності/

Інформаційні ресурси Європейського Союзу

eulaw.edu.ru – кафедра “Права Європейського Союзу” Московської державної юридичної академії.

www.europa.eu.int – сайт Європейського Союзу.

europa.eu.int/eur-lex/en – інтернет-сторінка по праву Європейського Союзу.

europa.eu.int/pjl/index-en.htm – опис основних напрямків діяльності (політики) Європейського Союзу.

europa.eu.int/comm/index_en.htm – сторінка Комісії ЄС.

eur-op.eu.int – Європейське агентство офіційних публікацій.

www.europarl.eu.int/sg/tree.en – Парламент Європейського Союзу.

ue.eu.int/en/summ.htm – Рада Європейського Союзу.

curia.eu.int/en – Суд Європейських Співтовариств.

www.ecb.int – Європейський Центральний Банк.

europa.eu.int/eur-lex/en/OJ. - сторінка з останніми номерами Офіційного журналу Європейських Співтовариств.

www.edc.spb.ru – Європейський документаційний центр.

www.aes.org.ru – Асоціація Європейських досліджень.

www.law.warwick.uk – Правова база “CELEX”.

scad.utdallas.edu – Сайт інформаційно-правової системи “SCAD”.